

Tallinna Linnateatri sügis

Tallinn...
Euroopa 2011
kultuuripealinnaks

Ene Järvis - kõige tähtsam on meie tee inimesena

Ene Järvis tähistab 26. oktoobril oma 60ndat sünnipäeva. Selgus ja rahu, iga hetke mõtestamine, sise- ja vähe leidmine iseendas vääristavad tema elu küpseid aastaid.

K. G: Oled oma elus jõudnud väga põnevasse ajajärku. See rikkus, mis 60selt hingeb, on täiesti kuldne.

Ene Järvis: Noorena mõtlesin, et 60selt on kõik möödas, kuid õnneks nii ei ole. Olen end noorena tundnud mõnikord 100-aastasena. Arvan, et oleme nii vanad, kui me end ise tunneme, ja kui noorus on läbi, siis saab määravaks vaimus.

Tunnen, et mul on veel hingelist arenguruumi. Ma ei ole see, kes 10 aastat tagasi, ega ka see, kes 10 aasta pärast. Vananemine on loomulik protsess ning kui sellest aru saad, siis on see üks väga huvitav teekond.

K. G: Olen tähele pannud, et juhul, kui iseenda elu mõtestada, siis iga kuuga muutud vabamaks – vanad pinged kaovad ära. Julged olla üha rohkem see, kes ka tegelikult oled. Maailmavalu kaob vähehaaval, isikus avaneb üha enam.

E. J: Avastame pidevalt seda, kes me oleme ja mis me sees on. Seal on terve omaette maailm. Seda annab leida, uurida, otsida ja see protsess kestab surmani. Vananemises pole midagi traagilist. Süüd ja surm on loomulikud asjad. Kui nii mõtled, siis on tore elada.

K. G: Millal tundsid, et rahu on su sees ja kontakt iseendaga muutus heaks? Oli see mingi konkreetse sündmuse tagajärjel?

E. J: See toimus küllalt hilja. Tunnen inimesi, kellel on see protsess käinud palju kergemalt - ju nende hing on olnud targem kui minul. Kõik elu õppetunnid on olnud selleks, et saavutada mingigi rahu. Täieliku rahuni pole võimalik jõuda.

Minu rahunemine toimus küllalt hilja - ühel päeval jõudis väga sügavalt minuni tõdemus, et mitte keegi peale minu enda ei määra minu elu.

See toimus siis, kui sain aru, et keegi pole kuskil süüdi, et minu elu on just nii läinud. Sain aru, et ma olen ise oma valikuid teinud. Kõik on minu enda otsused, mis on viinud teise või kolmanda

sündmuseni. See kõik toimus pärast 40ndat eluaastat. Hakkasin siis iseendaga tegelema – ja sellest on tohutult kasu olnud.

Väga vale on süüdistada kedagi teist – see ei aita edasi. See keegi teine on tulnud sinu ellu ju sinu enda otsusega, sinu vaba valikuga. Õelda, et ma käitusin nii, sest et tema tegi nii, on üsna tobe. Mitte tema ei teinud nii, vaid sina tegid nii. Sinust endast hakkab kõik peale. Kui seda mõistad, siis saab väga palju oma elus muuta. Olen õnnelik, et ma ikka sinna jõudsin. Küll hilja, aga jõudsin.

Kui keegi küsib, kas ma tahaksin uuesti noor olla, siis mul on tunne, et ma vist ei tahaks. Ma ei saa sada protsenti öelda, sest mulle pole keegi seda võimalust pakkunud ja ma pole reaalselt seinud fakti ees, et homme olen 15 või 18. Kuid kui ma fantaseerin sellel teemal, siis arvan, et ma ei tahaks. Lähaksin praegu selle tarkusega, mis mul on, selle elu lõpuni. Ja arvan, et mulle antakse veel võimalus - kui mu hing ainult tahab.

K. G: Kui juba müstiliseks läks, siis kas sa usud, et sama hing saab uute eludena uusi võimalusi arenemiseks?

E. J: Jah, ma ma usun seda. See on minu asi – las ma usun, kui see mind aitab. Aitab seletada elus väga palju asju ja ei tee ju kellelgi halba.

K. G: Lõpetasid tolleaegse Konservatooriumi lavakunstkateedri 1970. aastal. On palju erinevaid lende, igal oma vaimus ja suhted õpetajatega. Kui linnulennult tagasi vaatad, mida meenutad?

E. J: Kui ma kooli lõpetasin ja seal olin, siis ma ei tajunud, et ma sealt midagi olulist sain. Nüüd tean, et tegelikult sain väga palju. Lavakoolis käies ei olnud ma päris „kohal“ - tahtsin koju, tahtsin ema juurde. Olin nagu külas. Nutsin, olin üksin, olin pinnata jalge all, kuid ma pidasin vastu. Kontrast selle vahel, kust ma tuln ja kuhu ma äkki sattusin, oli nii suur, et kohanemine võttis aega.

Eileen Osbourne - M. McDonagh "Inishmaan" Igerik, 2000.

Õppejõududest tekkis mul Mikk Mikiveri ja Grigori Kromanoviga hea side. Kursuse vaim oli ka täiesti olemas. Tekkisid eluaegsed sõbrad, Liis Bender ja Helene Vannari – need inimesed, keda ma siiaaani väga hoian. Lembit Ulfsaki ja Kaarel Kilvetiga oli samuti väga hea klapp. On jäänud inimesi, kelle poole julgen veel praegugi murega pöörduda. Olime lavakooli neljas lend ja õppejõude vaheldus palju, kuid meist on päris suur protsent teatrisse jäänud.

K. G: Kuidas suur Panso sulle tudengipõlves tundus?

E. J: Ma kartsin teda hirmsasti. See halvas ja seetõttu ei suutnud ma ilmselt vastu võtta paljutki, mida ta andis. Praegu olen vana inimene ja julgen oma mõtled ka vabalt välja öelda. Kas tema – nii kogenud ja tark pedagoog kui ta oli, kas ta ei tabanud selliseid asju, et mõne lapsega peaks natuke teisiti käituma? Et iga laps vajab omamoodi lähenemist? Kas ta ei tundnud, et mõni lausa väriseb ta ees? Kuidas ta suudab lavale minna ja midagi teha, kui ta silmades on üksainus suur hirm?

K. G: Tulid kohe pärast kooli lõpetamist Noorsooteatrisse tööle. See oli tookord uus tea-

ter – ikkagi alles 5 aastat eksisteerinud.

E. J: Jah, teater oli suuri näitlejaid ja näitlejannasid täis. Kui Ants Eskola, Heino Mandri või Linda Rummo vastu tulid, siis tuli mokaotsast „tere“. See, et oleks mõne nalja visanud, ei tulnud isegi pähe.

Mulle meeldib palju rohkem, kui noored tulevad ja kallistavad ja me räägime nagu inimesed omavahel. See oli hoopis teine aeg, ei olnud nali, et käisime mööda nurki – ikka käisime küll, respekt oli liiga suur. Eksisteeris kaks erinevat truppi.

Mina olin selles pundis kellega Kaarel Kilvet teatrit tegi. Panso lavastas Rummo, Järveti ja Eskolaga. Eraldi grupp olid hästi andekad noored – Mari Lill, Lem-

bit Ulfsak ja Jaan Tooming. Mina kuulusin teise kolonni, kelle kanda olid Nääri ja laste tükid. Minu algus oli jännes ja orav, edasi ka lumivalgekese ja malviinad. See põlvkond, kes siis oli „Lumivalgekese“ publik ja, on nüüd suureks kasvanud – need on inimesed, kes on hetkel 35-40.

Maarja Jakobson rääkis ükskord mulle, et tema mäletab „Lumivalgekese“ lavastust, sest pärast selle vaatamist hakkas ta näitlejaks tahtma. Ta oli üks saali jäänud ja pärast etendust nutnud.

Kui tuleb selline tagasiside 30 aastat hiljem – see annab midagi. Kui Maarja mäletab tänini seda emotsiooni, siis on see minu jaoks puhas rõõm – see on tal emotsionaalses mälus ja järelikult on minu osa oluline olnud.

K. G: Palju on elus hetki, kus me kaudselt inimesi mõjutame. Oma tegevuse või olemise energiaga. Teised ise ei pruugi sellest kohe aru saada, alles hiljem taipavad.

E. J: Jah, see ongi meie elukutse tuum. Et me näitlejatena suudame mõne etendusega kellegi sees midagi liikuma panna, ta saab emotsiooni ja teeb homme või ülehommeks kasvõi alateadlikult mõne otsuse sellest lähtuvalt. Teatril ma teist mõtet ei näegi. Selles suhtes on see naelapea pihta sõnastamine. Mida me teatrit tehes taotleme? Et inimese sees midagi liiguks - ta saaks puudutatud.

Nii on endal ka - kui ma istun teatris nagu külm kala ja kui laval nähtu ainult minu mõistust puudutab, siis unustan ma selle kohe peale vaatamist ära.

K. G: Oled mänginud Marilyn Monroed lavastuses „Pärast pattu langemist“. Läbi sinu kehastamise sain mina ka tema traagilisele loole hästi pihta. Kuidas teda ära kasutati, kuidas ta tegelikult vajas ainult armastust ja hoolt. Klammerdumise ja haavatavuse teema.

E. J: Marilyn oli puhas hing – lapsnaine. Ta lugu puudutas ka mind ennast väga.

Kuidas Marilyn ei saanud sellest elu lõpuni aru, et endas tuleb kõigepealt turvatunne leida, mitte seda väljaspoolt otsida? Ise tuleb enda vägi leida, et püsti püsida.

Ta oli megatäht, kel jäi 90% sellest, kes ta oli, realiseerimata - ta ei mänginud neid rolle, milleks ta suuteline oli. Teda võeti teise inimesena, kasutati teisiti. Huvitav, et teda keegi aidata ei suutnud - kas tal polnud nii häid sõpru, kes oleksid öeldnud, et saa kõigepealt endaks. Jõudsi

otsaga jälle sama teema juurde. Mehed, filmitööstus kasutasid teda ära.

K. G: See teema haakub ka iga näitlejannaga. Kui vähe on head dramaturgiat, mis on kirjutatud küpsele naisele. Kas siis kasutatakse põhiliselt naisnäitleja puhul ära väliseid parameetreid, eelkõige välimust?

E. J: Mulle tundub, et kui naine saab 45 ja sealt edasi 50, siis inimesed justkui kaotavad huvi tema vastu. Miks? Kas seepärast, et seksuaalsus hääbub? Ma ei usu, et see auk dramaturgias on juhuslikult. See on ilmselt ajast aega nii olnud. Naine muutub näitekirjaniku jaoks jälle huvitavaks siis, kui on juba päris vana. Siis on eakus omaette väärtus.

See mudel töötab ka paraku elus. 45-50-aastane mees leiab tihti, et see naine, kes on noorus tema kõrvale tulnud ja kes on tema laste ema, ei ole enam huvitav.

K. G: Näitleja elukutse spetsiifika on üsna eriline. Inimesena on ta keskmisest edevam, ekspressiivsem - ta naudib tähelepanu keskpunktis olemist. Nagu võrduks armastus teistelt saadava pideva tagasisidemeega. Koolist saadik on õpetatud, et ta peab välja mõtlema, kuidas olla laval nii, et inimestele mõjuda ja meeldida. Fookus pole iseenda sees, vaid õnne ja rahulolu tunne tuleb väljapoolt, teistel inimestelt. Kui seda ei tule, siis on näitleja elu mõttetu. Oluline on tähelepanu ja armastus välja teenida.

E. J: Näitlejaks saamisest peavad olema loomulikud eeldused. Osad inimesed ei talu üldse tähelepanu. Tagasiside on loomulikult vajalik. Vaadatakse ju sind – sinu käsi, sinu jalgu, sinu füüsi, emotsioone. Kui see ei meeldi, siis on ju paha. Kunstnik teeb samuti pildi valmis ja paneb endast kõik sinna sisse. Ja on ebameeldiv, kui keegi midagi halvasti ütleb. Näitleja võtab kriitikat väga isiklikult. Olen ise jõudnud selle punktini, et ma ei taha, et mind vaadatakse – noh, mis ta nüüd teeb? Olen, kes olen, ja olen ka sellega leppinud. Olin varem seda liiga tähtsaks pidanud ning tahtmine meeldida ja et kõik oleks hästi, panebki tegelikult inimese krampi.

Tunnustusega on mu elus olnud nagu on – kilosid pole puudu jäänud aga grammi keegi küll. Nüüd olen jõudnud aga selleni, et mul pole tarvis kellelegi midagi tõestada, kui, siis ainult iseendale. Tähtsaim on meie tee inimesena.

Vesties Kristiina Garancis

TULEKUL!

Ann Jellicoe "Nöks"

Tõlkija: Kristjan Jaak Kangur
Lavastaja: Priit Võigemast
Kunstnik: Aime Unt
Esietendus Väikeses saalis 17. novembril 2007.
Mängivad: Külli Teetamm, Alo Kõrve, Tõnn Lamp ja Mart Toome

"Nöks" on komöödia äsja Londonisse saabunud neist, kes tutvub juhuslikult kolme noormehega. Nood püüavad kõigest väest leida õiget "nöksu" tema südame võitmiseks. Flirdi ja armumise ümber keerlevat näitemängu iseloomustab muretus, rõõm ja situatsioonikoomika. 1961. aastal kirjutatud "Nöks" tõi autorile omal ajal suurt menu Londoni teatris Royal Court, näidendist vändati ka film, mis pälvis Cannes'i festivalil "Kuldse palmioksa".

Priit Võigemast lavastuse „Nöks“ proovis kätt värvi ja lavastamisega „valgeks“ saamas. Vasakul temast trupijunt Annika Rohtväli ja paremal näitleja Külli Teetamm.

Intervjuu Priit Võigemastiga

K. G: Ann Jellicoe näidend „Nöks“ on kirjutatud 1960ndate alguses. Teema ja tegelased kaasajast - noored, kvaliteet versus kvantiteet ning seks versus armastus. Miks sa ajas nii kaugelge tagasi liikusid?

Priit Võigemast: Teksti leidis kirjandusala juhataja Anu Lamp kogumikust „Sajandi sada parimat inglise näitemängu“. „Nöks“ oli selles „edetabelis“ sees ja annotatsioon tundus väga ahvatlev.

Mulle meeldib selle materjali juures näitlejakeskus ja tohutu mängurõõm. Vahendeid, millega mängida, on vähe, kuid seda fanaatasirikkamad on ette tulevad situatsioonid. Tegevuskoht on üks ja ainus, rekvisiite peaaegu polegi ja ometi juhtub nii palju.

Kõige olulisem kriteerium materjali otsimisel on – kas ma ise tahaksin selles tükis mängida? „Nöks“ käivitas mind näitlejana kohe. Vaimustav, ootamatu – geniaalne.

K. G: Kas seetõttu, et sa oled ise näitleja-lavastaja?

P. V: Olen ikka näitleja-näitleja. See, et ma lavastan, on väike eksperiment. Ma ei loe ennast lavastajate hulka. Ei kuulu lavastajate liitu. Eelistan olla näitlejate klannis.

K. G: Miks sa siis kätt proovid?

P. V: Olles ise näitleja, ei saa ma alati lavastajast aru. Miks ta tahab täpselt seda, mida ta tahab? Selle üle juureldes, olen jõudnud järelduseni, et mis ma virisen, parem proovin seda lavastaja ametit omal nahal.

Näitleja seisukohast tundub lavastamine kohati vägagi lihtne. No mis seal siis keerulist on? Ta leiab hea materjali ja nõisemängivad näitlejad, tekst pähe ja ongi kõik.

Lavastaja vaatepunktist on asjad teisiti.

K. G: Kui sina satud sellise lavastaja kätte, kellest sina aru ei saa, siis kuidas toimid? Kas usaldad teda pimesi või püüad vastu vaielda ja ise oma rida ajada?

P. V: Kui vaated on totaalselt lahknevad, siis teoreetiliselt peaks peale jääma see, kes suudab oma nägemust usutavamalt argumenteerida. Kui lavastaja suudab mind veenda oma versioonis, siis ei ole tähtis, kas mulle see meeldib või mitte. Ma lihtsalt pean sellega arvestama. Sellest olen ma nüüd aru saanud, et lavastajale võib vastu sõnida, kuid näitleja esmane kohus on täita talle lavastaja poolt antud ülesandeid. Nii on lihtsalt ausam. Kui lõpptulemus on halb, siis ei jää süü hulkuma ja kõik võivad teha omad järeldused.

On ka selliseid juhtumeid, kus terve trupp on lavastajaga raksus ja igauks üritab ellu viia oma nägemust. Lõpuks toimub nn grupilavastamine või garde-roobilavastamine. See on jama. Kuigi tulemus ei pruugi ju sugugi halb olla, aga kes selle eest siis vastutab?

Noorel lavastajal, kes äsja teatrisse tuleb, on tavaliselt eriti raske. Trupis on kindlasti paar näitlejat, kes teda testimata hakkavad – vaidlevad, õonestavad autoriteeti, on skeptilised või lihtsalt laisad.

Ah jaa, sellest olen ka nüüd aru saanud, et lavastaja peab võtma täieliku vastutuse ja seisma oma näitlejate eest nagu... nagu nälgjane lõvi.

K. G: Sina oled seni lavastanud oma eakaaslastega „Ugalas“?

P. V: Lavastuse „Terrorism“ trupis oli ka üks vanem näitleja - Arvo Raimo. Temaga oli mul väga hea klapp.

Ma ei tea, millal võtan ette sellise tüki, kus on rohkem

Foto: Siim Vahur

eakamaid näitlejaid. Et mingit asja hästi teha, peab olema isiklik kogemus või pead olema väga osav vaatleja. Mul on liiga väike elukogemus, et võtta ette näiteks Tšehhovi kirjutatu. Keskeakriisid ja muu selline temaatika on mulle võõras – on vaid mingi ettekujutus, kuid puudub isiklik kogemus. Kui ma võtaksin näiteks „Onu Vanja“, siis hakkaksin lavastama ainult oma ettekujutust. Mul puuduks sügav isiklik kontakt. Endavanustega on hetkel julgem. Oleme samal lainepikkusel.

K. G: Paota natuke näidendi „Nöks“ mõtet sõnades.

P. V: See materjal on nii hea, et proovide käigus koorub sealt iga päev välja midagi sellist, mida alguses ei tajunud.

Intervjuu kunstnik Aime Undiga

K. G: Oled Linnateatri lavastuse „Nöks“ mängupaigaks Väike saal. Samas oled ka kogemustega teatriinimene - palju näidendeid laval näinud ja ka tekste lugenud. Mis on selles tükis erilist, mis haagib sinu sees elava kunstnikuga?

Aime Unt: Olen siin majas sündinud ja minu jaoks on lemimikruumiks Väike saal. Olen kunstnikuna kõik selle saali küljed läbi mänginud, vaid lagi on veel proovimata. Lavastuse „Nöks“ puhul kasutame klassikalise ehk tänava poolt. Kõige ebameeldivam ülesanne on tuba kujundada, kuid siin teatris ongi ju kõik saalid tegelikult toad. Seega oli see mulle paras väljakutse. Kas kujundada siis tupp tuba?

Lavastajaga arutades jõudsin lahenduseni – loome lihtsalt mänguruumi. Kujundame arhitektuuri elementidega toa - peaaegu läheb mänguruumile ja tuba toa tähenduses taandub.

Teksti lugemiselamus oli mul selline, et mulle meeldis, et meie noored näitlejad saavad mängida komöödiat, mis pole labane, vaid nõksuga. Mina kunstnikuna pean leidma nõksu ruumi kujundamiseks ja näitlejatel tuleb leida oma nõks rolli sisseminekkuks.

Praegu eriti karakternäitleja mõistet ei kasutata, kuid selle tüki puhul võiks küll. Noored näitlejad saavad end lahti mängida ja mul on sellest tõsiselt hea meel. Kostüümid, millega mina saan aidata, peavad olema kikilipsust kingatallani väga täpselt läbi mõeldud.

K. G: Laias laastus võiks välja tuua kaks lavakujunduslikku suunda. Kontseptuaalne ja funktsionaalne lähenemine. Milline on sinu tee?

A. U: Puhtalt funktsionaalne

läheb ju igavaks kätte. Ikkagi tuleb leida üks nõks. Kas see on siis üks sümbol või kujund, või miski, mis on ühe mooduli peale ehitatud ja hakkab omaette varjundeid loole andma.

Kunstnikutöö on kokkuvõtteks ikkagi nn tagasein. Meie tööd õigustab näitleja ja peame arvestama sellega, et teda üle ei mängi või asjadega üle ei kuhja. Samas ei saa eirata seda keelt, mis on kunstniku vahendid - kostüümid, rekvisiit. Peame looma mitte ainult näitlejale vajalikke tingimusi, vaid ka midagi enda poolt juurde andma.

Mulle on täiesti vastu näidustatud kujundite kaudu mõtte illustreerimine, see läheb kirjanduse žanrisse - nagu raamatu illustratsioon. Kuid on küll olemas kunstnik, kes visualiseerivad osava kujundusega näidendi teksti.

K. G: Tekst on näitekirjanduse klassika - retro meie mõtte. Kas mõtlesid ka sellele, et kujundus tooks lavale just selle aja, mil näidend tegelikult kirjutati?

A. U: Arutasime seda lavastajaga. Saime aga aru, et lavakujundus peaks olema ajatu, sest ka teema on ajatu. 60ndaid kujunduses kasutada oleks olnud hetkel õige lihtne, sest nad on praegu ju moepildis sees. Mitte ainult selles mõttes, mis meil seljas või peas on, vaid mood on ju ka sotsiaalse fooni lakmus.

Minu noorus on just sel ajal olnud ja ma olen end siis algaja kunstnikuna ja tudengina väga hästi tundnud. Minule on see lihtne. Sinu ja noorema publiku jaoks tuleks siis ilmselt „tõlkida“. Ja kuna tõlkimisel või midagi kaotsi minna, siis otsustasime, et oleks õigem ikkagi tänast tunnet otsida.

Vestles Kristiina Garancis

TULEKUL!

Dennis Potter
"Päike soojem,
taevas sinisem,
rohi rohelisem"

Tõlkija: Peeter Sauter
Lavastaja: Mart Koldits
Kunstnik: Iir Hermeliin
Mängivad: Piret Kalda, Anne Reemann, Aleksander Eelmaa, Allan Noormets, Andres Ots, Rain Simmul ja Margus Tabor
Esietendus Taevalaval
8. detsembril 2007.

Dennis Potteri näitemängu tegevus toimub ühes väikeses Edela-Inglismaa külas Teise maailmasõja ajal. Lugu peegeldab täiskasvanute reaalsust läbi laste, keda kehastavad omakorda täiskasvanud. See on lapsepõlv, mille juurde kuuluvad mängud, kiindumused ja väikese inimese rõõmud, aga ka sõda, hirm, võimuvõitlus ja vägivald. Lapsed on loomult hakkamasaajad, nad võtavad maailma asju sageli iseenesestmõistetavalt, üks-ühemalt kui täiskasvanud, ja sellepärast on nad ka halastamatult objektiivselt peegliks ümbritsevale

Fotod: Siim Vahur

Ka intelligentse, haritud, arenenud inimese maailmapilt on ikka väga kahtlane asi.

Teadlikkus on kogu asja võti

Mart Kolditsaga tema valmivast uuslavastusest

Räägi lehelugejatele, mis sinu uues lavastuses "Taevas sinisem, päike soojem, rohi rohelisem" juhtub?

Mart Koldits: Lapsed mängivad omavahel. Ja nende mängus peegelduvad nende kodud ja nende vanemate eelarvamus. Tuleb välja, kuivõrd mõjutatud nad neist on. Ja kuna tingimused ja olukord on väga pingeline, siis teatud situatsioonides käituvad need lapsed ikka väga alalt. Aga samas, lootust siiski on: mõni, kes on harjunud kõige alatult käituma, ilmutab mingisuguse situatsioonis järsku headust. Inimene on mingisugustel hetkedel võimeline ka hea olema. Lapsed mängivad ja mängu käigus juhtub päris saatuslike ja reaalsete tagajärgedega sündmusi. Mänguga minnakse üle mängu piiride ja lapsed põrkavad oma mänguga vastu reaalsust.

L.K: Lavastuses mängivad täiskasvanud näitlejad. Nemad vast rohkem täiega kuueaastasi mängida?

M. K: Jah, see ongi meie eesmärk. See, et lapsi mängivad just täiskasvanud, lisab täiskasvanute ja laste maailma läbipõimitust.

L.K: Minu meelest on kogu asja käimatõukavaks jõuks ideoloogia "ma ei ole memmekas", "olen tegija" jne.

M. K: Mnjah. Seda me rääkisime täna proovis ka, et kui selle näidendi laste käitumisest tuleb välja, miks holocaust toimus, siis on kujundlikult lähenedes see näidend oma eesmärgi täitnud. Sest tegelikult ei ole see ju näidend lastest, vaid inimese hirmudest ja kuidas inimesed nende ajal käituvad. Kui vaadata mitte ainult mikro-, vaid ka makro-struktuure: kuidas riigid käituvad või kuidas poliitikad tekivad, siis toimivad ju täpselt samad mehhanismid. Kardan ise, olen ebakindel, seetõttu ründan teisi. Sitt

mis mul kaelas on, seda ma ei lahenda mitte ise ära, vaid valan teiste kaela edasi. Nagu Aki Louhimehe filmis "Paha maa" – inimesed elavad oma paha teiste peale välja ja siis see paha muudkui kandub mööda inimesi edasi. Seesama ego-mehhaanika – eks täiskasvanud on ka suures osas veel oma ego vangid.

L. K: Mis mõttes veel?

M. K: Mina usun küll ja olen nii aru saanud, et inimareng on suures plaanis ikkagi oma egost vabanemise areng.

L.K: Kus kaugetel me siis juba oleme?

M.K: Ökoloogiline mõtlemine ja multikultuursuse aktsepteerimine oma siiramates ja paremates vormides näitab seda, et mõtlemine üha laieneb. Kõigepealt mõeldi sugukonnakeskselt, siis hõimu-keskselt, siis jumalate-keskselt, siis riigi, rahvuse-keskselt. Siis tsivilisatsioonide keskselt jne... Mõtlemine aina laieneb. Inimest ei huvita enam mitte ainult see, mis tema rahvusega toimub – meie vastutus on seotud ka suuremate ruumidega. Ja mõni inimene on oma isikliku vastutuse alla hõlmanud kogu planeedi. Mõni mõtleb, et ainult tema perel hea oleks, ainult minu lapsed head oleksid. Teised lapsed nälgivad. Mõni inimene aga laiendab oma isikliku vastutuse tunnet, oma maailmapilti, oma isiklikku ruumi.

L.K: Näidendis on olukord alata selline, et kes tümitada saavad, need saavad kogu aeg tümitada. Huvitav, millest see tuleb?

M. K: See lihtsalt on nii, et grupis kujunevad välja mingisugused rollid. Täiskasvanute gruppides täpselt samamoodi. On peksupoisid, on liidrid, on klounid. Niisamuti, kuidas teatri puhul kriitikud või üldse ajakirjandus inimesi sildistab – kes on parasjagu *in*, kes *out*, kes on mõne voolu "eredaim

esindaja". Need on tinglikud mõisted, aga nad on vajalikud. Mingid vennad on mandunud ja mingid vennad mitte. Ja siis need, keda mandunuks peetakse, saavad kogu aeg ketukat. Olgem ausad, mina olen näinud tükke, mille puhul ma siiralt imestan, miks seda kiidetakse ja samas olen ma näinud ka neid, mille puhul ma siiralt imestan, miks neid laidetakse. Ma nimetan seda "imidži jäävuse seaduseks". Nagu "impulsi jäävuse seadus": kui sa oled juba korra endale mingi sildi kaela saanud, on sul seda raskest sellest lahti saada.

L.K: Hakkad ise ka uskuma ja...

M. K: ...ja hakkad ise ka uskuma, jah. Hakkad ise vastavalt käituma, sest kõik käituvad sinuga alateadlikult nii. Nagu "Rätsepaski": teiste inimeste tunded on need, mis meid määratlevad. Või Vilde "Külmale maale": kui kogu küla suhtub sinusse nagu vargasse, siis sa lõpuks lähedki vargile. Ja nii on.

L.K: On's sellest võrgust mõni pääsetee ka? Vagunid lahti haakida, nagu "Tšapajevis ja Pustotas"?

M. K: Kujundlikult see ongi see – ületav mõtlemine. Inimene ikka areneb ka. Ühel hetkel arend sellest välja.

Inimene ju samastub kogu aeg millegagi: perekonnaga, puberteedieas mingisuguste pop-ikoonidega, grupiga, kuhu sa kuulud, siis kollektiivi või erialaga, kuhu sa sattud. Mõned inimesed samastuvad ühiskonnaklassiga, kuhu nad kuuluvad: "olen nüüd intelligenti hulgas", "nüüd ma olen matemaatik ja kõik teised alad on pseudo-teadused" jne. Vastandamine ja muu pull. Aga lõpuks tekib integraalne mõtlemine, nagu seda nimetab ameerika filosoof Ken Wilber, milles sa kõike integreerid. Ega neid eelnevaid etappe pole ka mõtet eitada – *ä la* "kõik ego-kesksed inimesed tuleb ära tappa". Need on lihtsalt eelnevad arenguetapid, mida oli vaja, et jõuda järgmisele tasemele. Ja seda ongi mõnedel inimestel veel vaja. Lastel on vaja mõnda

aega viibida selles seisundis, et ta usub, et ta on Michael Jackson! See on vajalik. Ega arengut ei saa ju forsseerida, saab lihtsalt anda rohkem võimalusi.

L.K: Kas sulle ei tundu, et sa tõmbad oma tükiga korralikelt pereinimestelt lõplikult kargu alt ära? Nad on ehk uskunud, et lapsed on veel õilsad, nemad ei ole sellised, nagu meie, ei ole vastikud, ei mängi võimümänge, nii nagu meie mängime – ja siis sina tõmbad neilt viimasegi kargu alt ära.

M. K: Ega hästi ei usu, et inimesed nii arvavad. Kõik on ju ise ka lapsed olnud. Seda ütleb näidendi eessõnas juba autor isegi, et teda ajab närvi selline pseudoromantistlik jutt, et lapsepõlv on süütus ise ja siis ei ole kõike seda, mis... Laste tunded on lihtsalt siiramad ja avatumad – sel hetkel, kui nad on head, on nad üksüheselt ja siiralt head. See tükk ega ka minu jutt ei väida seda, et inimesed on oma olemuselt halvavad või õelad. Ei – inimeses on nii headust kui halbust. Mingid olukorrad soodustavad ühe, teised teise esiletulekut. Nii et kui inimesel on võimalus ja motivatsioon olla hea, küll ta siis ka hea on.

Mina mäletan lapsepõlvest küll seda grupimehhaanikat. Niikaua kui ükski mängisid, oli nagu okei, aga kui ikka lasteaega mindi ...kõik need võimümängud! Mina mäletan neid küll väga jõhkralt. Just see vanusegrupp – esimesed klassid, seitsme-kaheksa aastased.

Ei ole ju olemas sellist järjepidevat isiksust: me oleme erinevad inimesed siis, kui me oleme poes, kui me oleme omaenese pulmas, kui me oleme sõjas või seksuaalvahekoras.

Oh, ma mäletan nii inetuid asju: just need võimümängud ja nõrgemate lintšimised, mis kõik tulenesid enda hirmust mõnitatud saada. Võtan siis parem tule enda pealt ära. Ja siis see mõnu: kui kedagi hakati mõnitama, siis liitud ja mõnitad ka. Või seda tunnet, et kui sind juba korra on mõnitama hakatud, siis sa võid ükskõik mida teha, kui adekvaatselt või mitteadekvaatselt käituda, ikka sind mõnitatakse, ikka leitakse viis, kuidas seda teha. Kui sulle juba mingi roll omistatakse, siis sa võid ütelda lihtsalt "Taevas on sinine" ja kõik tõlgendavad seda ikkagi sinu vastu.

L.K: Aga kui sa räägid, kuidas tegeled jaotuvad mingisugustesse rollidesse – mäletad sa mis rolli poiss sa ise olid?

M. K: Novot, ma olen elu aeg olnud suurt kasvu, nii et päris peksupois ei ole oma õnneks kunagi olnud. Kui ma vanemate poistega koos mängisin, siis küll. Nii et ma olen olnud ka selles rollis. Aga ma olin midagi klounisarnast. Ma püüsin liiddergrupis tänu sellele, et tegin pulli ja nalja. Aga klassi üldine liider oli alati selle mees, kes tongi andis – füüsiline jõud. Madalamatel astmetel on ikkagi madalamad jõud need, mis ruulivad, see on selge. Ma mäletan, et lasteaias oli üks poiss üsna nõrk vend, aga kuna tema olid ainukesena välismaa mudelautod, siis oli tema praktiliselt kõige kõvem. Ta oli liider, kuigi ta oli füüsiliselt paljudest nõrgem.

L.K: Seoses selle kargu alt ära tõmbamise ja lapsepõlveromantiseerimise vastasusega – on see maskide maha tõmbamine su jaoks mingisugune Vahingu-teema? Et kraabime siis lõpuni välja, mis me siin teeme head nägu, et jätame endale ühe väikese puhtata.

M. K: See on vist palju õeldud, sest Vahing läheb sellega kaugemale. See siin ei ole nii keeruline tükk. Psühhoanalüüsi siin muidugi on, aga see, kuhu - vähemalt minu arusaamist mööda - millise müütidelõhkumiseni tema välja jõuab – millise müütidelõhkumise või

puhtuse või sügavuseni Vahing oma tegemistega püüdes - nii karm see tükk ikka ei ole. See siin on oma pointilt väga sarnane ikkagi pigem "Kärbeste jumalaga".

L.K: Oled sa näinud näinud Raagi filmi "Klass"?

M. K: Ei ole.

L. K: Seal on ka pisut sarnane situatsioon, mäng läheb tõsiselt. Seal ei mängi nüüd küll täiskasvanud lapsi...

M. K: Noh, mänguasjad on erinevad. Ühtedel on tankid, teistel on liivapommid, mis vahet seal on. *V printsipe* on tegu ju samade asjade ja sama madalate tungidega. Sõjaolukorras inimeste isiksus muutub ja muutub arenguastmelt palju madalamale tasemele. Ei ole ju olemas sellist järjepidevat isiksust: me oleme erinevad inimesed siis, kui me oleme poes, kui me oleme omaenese pulmas, kui me oleme sõjas või seksuaalvahekoras. Olukord peab ja motivatsioonid, mille järgi me käitume ju tegelikult muutuvad. See isiksuse kontinuiteet, see ei ole võibolla väga järjepidev. Kultuuri ülesanne ongi siis anda võimalus teistsuguste teadvuse seisundite tekkimiseks, kui ainult see, et kellel on pikem või muud sellised asjad. (*Naerab.*)

L.K: Kas sulle ei tundu, et sul on mingi ideoloogia-etapp? Paljud su senised lavastused on käsitletud ideoloogiat ja isikut, kes on selle ideoloogia või range raamiga mõtteviisi vang ja üritab sellest välja saada.

M. K: Võib olla küll, jah. Sest ega jube raske on ... Kui ikka teadvustama hakkad, siis kurat - ka intelligentse, haritud, arenenud inimese maailmapilt on ikka väga kahtlane asi. See on ka kuskilt mingite komplekside ajal omandatud. Ütleme nii: tavaliselt tundub mulle inimeste vaidlusi, jutte kuulates, et inimese maailmapilt on sekundaarne tema eluviisiga, tema saatusega.

Foto: Siim Vahur

Mudelid on täpselt nagu deemonid: kui sa neile nime annad, siis sa suudad neid võita.

Teadlikkus on kogu asja võti

Mart Kolditsaga tema valmivast uuslavastusest

>> algus lk 3

Ehk siis: kui inimesel on teatud laadi saatus, eluviis, siis on ta selle välja vabandamiseks võtnud omaks mingisugused argumendid ja ideoloogia. Takajärele niiöelda. Seesama tundub mulle ka hoiakute puhul, eriti ju kunstiringkondades. Igasugu vastandumised ja intriigid, kellel on surnud kunst ja kellel elus, kes on mandunud ja kes mitte.

L.K: Arvad sa, et saab kuidagi nii, et sa ennast ei määratle?

M. K: Selle poole saab püüelda küll. Hoida asju võimalikult lahtistena. Aga siis süüdistavad sind kõik pehmuses ja ebakonkreetsuses. Ega sellise maailmapildiga ei saa muidugi edukas kindral olla.

L.K: NO99-s plaanid lavaastada "Nelja tankisti ja koera". See materjal on niisamuti mudelsituatsioon. Niisamuti ju su lavastuses "Metamorfoos". On sul mudelsituatsioonidega mingi teema?

M. K: Eks ta on jah. Ikka on. Need mudelid on ju täpselt nagu deemonid: kui sa neile nime annad, siis sa suudad neid võita. Kui sa saad aru, mida mõeldakse egokonseptsiooni all, alles siis oled sa võimeline näiteks sellest mingisugustes situatsioonides üle olema või ego tekitatud käitumisviisi muutma. Inimese kohta ja selle kohta, mis meie peas toimub, on mingisugused konseptsioonid, mis ei pruugi olla sada protsenti tõde, aga mis töötavad. See konseptsioon, mida pakub rohkem ida mõtlemine ja psühhoanalüüs inimese egoks, see konseptsioon minu

jaoks töötab. Vahest ma suudan tänu sellele teadmisele nendega paremini hakkama saada. Ma panen neid tähele.

L. K: Nii et parimal juhul võib see mõjuda ka vaatajale - ta näeb mõnd mudelsituatsiooni nagu peo peal ja võibolla lükkab see tal mõned lõõrid lahti?

M. K: Nii on jah. See on hästi näitlejamängu peal ka. Kui näitleja suudab hästi välja mängida mingisuguse inimese konseptsiooni.

L. K: Nagu Claudiusese Hamleti "Hiirelõksus"...

M. K: Ma ise nimetan seda proovis tavaliselt nii, et vaat' see on "eluline". Näitleja näitab käitumisviisi või palet nii täpselt, et kui inimene seda kõrvalt näeb, siis ta järgmisel hetkel võibolla tunneb iseenda elus ära, kui ta hakkab nii käituma. Minuga on niiviisi juhtunud. Ja siis ma saan aru, et see on kuidagi vale ja ma parem ei tee seda.

L. K: See on natuke sarnane psühhodraamaga, kus inimesed mängivad küll ise oma elu, aga ka enda käitumise kõrvalt nägemiseks.

M. K: Ma arvan, et see ongi kogu psühholoogilise teatri ainus põhipoint. Milleks muuks siis näidata kõiki neid inimundeid ja asju? Et tekiks mingi äratundmismoment. See on sõnastamisega - sa näed ennast ja suudad järgmine kord elus võibolla teadlikum olla. Teadlikkus on kogu asja võti. Mida teadlikum sa mingitest asjadest oled, seda rohkem sa neid valitsed.

See näidend on kirjutatud 1979. Kõik see hipindus ja Vietnami sõda oli tol ajal teema. Hipide seisukohad olid ju ka "tagasi loodusesse" ja "inimese vabast tungid ja instinktid", nende vabaks laskmise ideo-

loogia. See näidend on selle kõige väga suures resonantsis. (*Muigab.*) Tahate lapsed olla? Noh, siis vaadake, mis juhtub. Ei saa ikkagi eitada - kui sa ikka oled täiskasvanuks saanud, siis sa ei saa enam lapseks tagasi ja ei olegi mõtet. Mõttetu romantism.

L.K: Sa jõud tagasi selle teadlikkuseni ja teatud kainuseni, mida sa enne mainisid...

M. K: No võibolla. Samas, ega maailmapilt ei saa vist jagada: erinevate inimeste jaoks töötavad erinevad konseptsioonid. Kui mingi inimene hakkaks käituma sama ideoloogia järgi, mille mina olen endale välja mõelnud, siis ta läheks võibolla enesega täiesti perse. Hulluks või ma ei tea mida.

L. K: Minu meelest on Sauteri tööle väga-väga hea tööle.

M. K: Ma ei kurda ka, jah. Anu Lamp arvas, et see oleks ehk kõige õigem. Anu Lamp mulle selle näidendi toimetaski ja siis see kohe klappis. Ta arvas, et mulle pakuks see huvi ja muidugi tabas paku.

L. K: Mille järgi sa tavaliselt materjali valid?

M. K: Noh, valingi selle järgi,

Kui sa saad aru, mida mõeldakse egokonseptsiooni all, alles siis oled sa võimeline näiteks sellest mingisugustes situatsioonides üle olema või ego tekitatud käitumisviisi muutma.

mis tööle hakkab hetkel. See ei ole vist isegi ainult see, et teema puudub, vaid see on kompleksne värk. Loed mõnda näidendi ja see hakkab sul peas tööle. Nii vorm kui sisu. Mõne puhul on nii, et teema on ehk isegi huvitav, aga see on sellises vormis, et see ei ole minu viis ennast väljendada. Ja see peab klappima ka olukorraga, kõik peab kokku jooksuma: mis näitlejad sul vabad on ja kõik need asjad. Aga põhiline on ikkagi see, et see hakkab tööle, et see maailm puudutab sind.

L. K: Mida sa mõtled sellega, et see näidend näitab näitlikult, et kuidas holocaust oli võimalik? Ja asi pole ju vast konkreetselt holocaustis...

M. K: Noh, kasvõi meie pronksõdur - mis tüli see selline on? Mingid inimesed on kogu oma identiteedi, uhkuse ja inimlikkuse sidunud sellega, et nad ei suuda nüansse tajuda. Ja vastupidi: mingid inimesed on kogu oma identiteedi, uhkuse ja inimlikkuse sidunud sellega, et... Noh, ma ei oskagi täpselt sõnastada. Muidugi kaldun mina eestlaste poolele. Aga kindlasti on meie vaade asjale ka üle pingutatud, sest sellega, kuidas see Eesti iseseisvus kadus, olid ikka väga segased lood. Ja meie enda riigipeal oli sellega kindlasti üsnagi palju tegemist.

L. K: Samasugused võimused nagu ka siin laste puhul...

M. K: Jah.

L. K: Miks peaks inimene teatrisse seda vaatama tulema?

M. K: (*Naerab.*) Ei pea. Absoluutselt ei pea. Kui see teema huvitab, siis tuleb.

Vestles Linnateatri dramaturg Laur Kaunissaare

UUDISED

Foto: Siim Vahur

"Eesti teatri lauludest" ilmub topeltplaat

Linnateater avas oma 43. hooaja „Eesti teatri laulude“ topeltplaadi esitlusega Lavaaugus. Riina Roose eestvedamisel oli etendus saanud DVD-le ja laulude stuudiosalvestused CD-le. Kui etenduses kantakse laulud ette trupi oma jõududega, siis audioversioon on kõik lood salvestatud võimalikult originaalilähedases seades koos professionaalsetest muusikutest koosneva saateansambli või mõnel puhul koguni Tallinna Kammerorkestriga.

„Eesti teatri laulude“ topeltplaadi esitluskontserdiks, mida jälgis Lavaaugus ligi tuhandepaline vaatajakond, olid kokku tulnud ka mitmete laulude heliloojad ja tekstiautorid - vahekommentaari võtsid sõna näiteks

Eino Tamberg, Dagmar Normet, Leelo Tungal, Priit Aimla, Andres Noormets, Ardo Ran Varres ja mitmed teised, muutes teatri ajaloo elavaks ja tuues kunagise praegusesse hetke. Üllatusesinejatena astusid lavale Olav Ehala ja Tõnis Mägi - nii oli Evelin Pangil võimalik esitada näiteks Ehala võimalikult originaalilähedases seades „Kümme väikest neegrit“ koos helilooja endaga (kelle ta üksiti „oma lemmik-klaveriõpetajaks“ tituleeris) ja Andero Ermelil laulda „Timmi laulu“ duetis loo autori Tõnis Mäega. Pimedasse sügisõhtusse kulgenud kontserdi lõpetas ühislaul „Põhjamaa“.

„Eesti teatri laulude“ topeltplaati on võimalik osta nii Linnateatri valvelaust kui ka muusikapoodidest.

Foto: Siim Vahur

Indrek Ojari sai lavastuses „Rätsep“ endale uue lavapartneri - Alo Kõrve.

Teatrigurmaanidele - uusi osatäitmisi käimasolevates lavastustes

Alanud hooaeg tõi endaga kaasa mitmeid muudatusi juba repertuaarisolevate lavastuste koosseisudes. Välismaale õppima sõitnud Bert Raudsepa asemel mängib nüüdsest „Rätsepas“ Karlose rolli Alo Kõrve, „Genoomis“ astub Elfina ja „Meeletus“ Tanelina üles Tõnn Lamp. Ugalasse siirdunud Indrek Sam-

mulu asemel mängib lavastuses „Tõde ja õigus. Teine osa“ Ollino rolli Aleksander Eelmaa, Jaanus Rohumaaga dubleerib Timuski osa Tõnn Lamp ja Liblena astub üles Veiko Tubin. Lavastuses „Karin. Indrek. Tõde ja õigus. 4.“ kehastab Meleskit vaheldumisi Ardo Ran Varresega ka Priit Viigemast.

Moskva teatri "Et Cetera" plaanides on Šapiro lavastus Nüganeniga peosas

Septembri lõpus lahkus Elmo Nüganen mõneks ajaks koduteatrist Moskvasse, et näitlejana Venemaa laval üles astuda. Sealse teatri "Et Cetera" plaanides on rambivalgusesse tuua Eestis

armastatud lavastaja Adolf Šapiro poolt tekst, mis põhineb Ray Bradbury romaanil "451 kraadi Farenheiti". Nüganen mängib mainitud lavastuses peaosas. Esitendus toimub 20. detsembril.